

ни от обикновената обич, ни от обикновеното страдание, а търси някакъв друг свят, в който чувствата и животът на човека са пречистени от земната кал.“ Близката приятелка Невена Манолова споделя: „Живя чужденка между хората. Познавах я само близките ѝ приятели.“

Екатерина Ненчева се налага лесно на читаещата публика. Нейните стихове намират добър прием в списанията „Летописи“, „Демократически преглед“, „Ново общество“, „Мисъл“. Тя дружи с хората от кръга „Мисъл“, печата стихове под една рубрика заедно с Яворов. Пенчо Славейков, за да провери поетическите ѝ способности, ѝ дава да преведе две стихотворения от А. Фет. Тя ги превежда за една вечер и Пенчо Славейков доволен ги отпечатва в сп. „Мисъл“. Това е времето, когато Ненчева изпитва славата на първата утвърдена българска поетеса и се ползува с всичкото уважение на нашата творческа интелигенция. Дора Габе си спомня, че още като гимназистка във Варна е чела нейни стихотворения и е мечтаела да се запознае с нея. Когато идва в София да се запише в университета, двете се срещат и после живеят заедно в една квартира на ул. „Солун“ 21. Тя беше много нежна, много несръчна и аз се грижех за нашето малко домакинство. Нашите разговори бяха само за поезия и за книги. Тя тогава пишеше непрестанно. Аз я оставях сама, за да може спокойно да твори. Тя беше унесена в своите блянове. Беше сякаш от друг свят, неземно същество, което не можеше да се справи с живота и с действителността. Аз я боготворях. Тя за мен беше кумир и първата ми съветница в поезията. Тя ме запозна с Яворов, на когото бе вече дала моя тетрадка със стихове. . . “ (цитирано по Вл. Русалиев). По-късно Дора Габе и Боян Пенев венчават Екатерина Ненчева. Близостта между двете поетеси се запазва до смъртта на Ненчева. Тя проличава и в техните първи стихосбирки. Достатъчно е да прочетем една след друга „Снежинки“ на Екатерина Ненчева и „Теменуги“ на Дора Габе, за да открием еднаква чувствителност, сходни мотиви и поетически състояния.

След женитбата си с видния общественик Иван Харизанов Екатерина Ненчева близо десет години почти не се появява по страниците на литературните издания. „Докато дотогава цялата ѝ мисъл бе обхваната от нейната единствена любов, която така сърдечно и смело тя изповяда в „Снежинки“ и която пренася в тесния кръг на своето семейство, нейната изострена чувствителност сякаш намира успокоение в тая нова обстановка. Но трагичното предопределение, което тя бе всмукала още с първата глътка майчино мляко, не я оставя и тук“ — пише Веселин Ханчев. Мъжът ѝ като съдия и прокурор често е сменял местоработата си. Както в детството си, и сега Ненчева пътува със семейството си от едно място на друго — Бяла, Търговище, Кюстендил, Нова Загора, Хасково, Пловдив. Във Враца тя се разболява от туберкулоза. Две години Екатерина Ненчева прекарва на легло. Тоя период от живота ѝ, който минава в Пловдив, трудно се поддава на описание. Това е една жестока агония, едно постоянно очакване на смъртта като спасителка. В едно от последните си стихотворения, печатани в сп. „Листопад“ и озаглавено „Мечта“, Ненчева изповядва, че всичките ѝ мечти са били осквернени и онова, което е желаела, не се е сбъднало. Единствената мечта, която я ласкае и която животът ѝ е оставил — това е смъртта. Тия и други стихове са давали повод на литераторите да я причисляват към семейството на прокълнатите поети. И действително каква е тая странна жена, която предлага на любимия си „букет унил от туберози“ и която му признава:

Смъртта

съпътница ми бе до тебе, о любов нерада.

Затуй от мене лъха нейната прохлада.

Но трябва да се знае, че тия редове са писани върху листа, напоени с лекарства и на смъртно легло. Ето как описва последните ѝ дни Веселин Ханчев: „В

леглото си, бледна и неземна, тя лежи дълги дни и чака „благата, добрата смърт“ Много често тя моли сестра си да ѝ донесе някаква отрова, за да се свършат по-бързо непоносимите ѝ мъки. В нейните сънища кошмарите идват един след друг по-черни, по-ужасяващи. Те преследват с прокобата си болната поетеса, която знае края си и не се надява вече на нищо.“ Понякога сестра ѝ довежда двете ѝ деца Милко и Иванка, но тя не може да ги прегърне, защото е туберкуозна, и ги гледа отдалече с изплакани очи. Най-тежко я мъчи мисълта, че са толкова малки и няма да могат да я запомнят. А нали тия деца бяха продължили живота ѝ, бяха я накарали да напише няколко ведри и топли стихотворения. В стихотворението „Майчина любов“ Екатерина Ненчева споделя, че най-голямото ѝ щастие е това, дете е могла да пие вода „от извора на майчина любов“. Тя пише и стихотворение „Завет на любимия ми син“, което е пропито с нежен лиризм и дълбока мъдрост:

Една сред всички, може би
с брилянтни думи няма да те кичи,
любимий сине, запомни, ти нея залюби!
Живот и младост ти за нея погуби!
До гроб ще те обича!

И ако срещнеш ти жена, за твоите очи
да не нашепва думи страстни,
до тебе близко в трепет да мъчи,
повярвай, че те люби, признала ти с очи! . .

Една, безгласна . . .

Екатерина Ненчева е оставила и няколко писма, които са истински образци на епистоларна литература. В едно от тях, писано до Дора Габе, тя се издига до символ на българската жена и майка. А ето какво завещава на своя мъж: „Децата ми, ако не са големи таланти, за да направят добро на човечеството, помъчи се да ги възпитаеш да бъдат полезни на родината си, отечеството. Ако и за това не са способни — научи ги за себе си да живеят красиво по инстинкт — нека бъдат волни птички — да се радват на света.“ В тия редове е цялата Екатерина Ненчева. „Тя беше много страдала — пише Дора Габе за последните ѝ дни, — беше станала толкова мъдра, че всяка нейна мисъл падаше като плод. Или може би тя беше онова мъдро дете, което ви поразява с мислите си, когато е болно и му остават само няколко дни да живее.“

Екатерина Ненчева умира в Пловдив на 9 февруари 1920 г., ненавършила 35 години и не успяла да осъществи напълно своите поетически възможности. „Скрити за погледите на света преминават нечовешките ѝ мъки, отчаяните ридания на ранената ѝ душа и отзвучите на нейната голяма и незаслужена трагедия — отбелязва Веселин Ханчев. Затворена в болничната стая, оставя горчивия дъх на една изключителна и жестока съдба, може би една от най-жестоките в нашата литература.“ Каква ирония на същата тая съдба! Сам Ханчев години по-късно повтори пътя на Екатерина Ненчева, като превърна страданието си в извор на непобедения човешки оптимизъм и в неповторими стихове.

Трябва да признаем, че в последните години от живота си Екатерина Ненчева търси нови теми и мотиви за своята поезия. Такова е стихотворението „Гроб“, посветено на безименните герои от войната и печатано в сп. „Съвременна мисъл“ през 1914 г. В него има опит за сливане с тежните на народа, с неговите страдания и болки. По-различно от останалите ѝ стихотворения е и цитираното вече „Майчина любов“. Нещо повече, в тия последни години наред със социалните чувства се забелязват и нови художествени търсения в нейните стихове, които правят впечатление, сравнени със стиховете от „Снежинки“. Стихът става по-свободен, по-разчупен, функционално по-пригоден да изрази новите възгледи. Някъде са изоставени и обикнатите класически четиристишия от първата стихосбирка. Ето едно от последните ѝ стихотворения „Може би“:

Замрелите в тъга струни
на моето сърце
меланхолично,
докосна леко ти с ръце
неволно,
може би . . .

И скъса болните струни
на моето сърце
меланхолично,
едва докоснал ги с ръце
неволно,
може би . . .

Ако беше останала жива, Екатерина Ненчева може би щеше да социализира своята поезия, да я направи съзвучна с вълненията на времето. Неслучайно като студентка заедно със своя бъдещ съпруг е посещавала социалистическите клубове и събрания, като е излизала с декламации на Петъофи и Едгар По. Тя даже участва в голямата студентска стачка въпреки опасността от изключване. Но сетнешният живот на поетесата минава откъснато от обществените борби, тя е изолирана от околния свят, заключена е в своето лично нещастие. Цялата поезия на Екатерина Ненчева е посветена на нейните собствени вълнения и терзания. И тя като много тогавашни поети изпитва силното влияние на индивидуализма, който владее в нашата литература. Твърде характерно в това отношение е стихотворението „Жрец“, написано по повод смъртта на артиста Атанас Кирчев. В него Ненчева е изложила своето разбиране за изкуството, за съдбата на твореца. Той трябва да бъде жрец в своето изкуство, да бъде далече от празношумния възторг на тълпата. Не трябва да бъдат много ония, които го разбират но те трябва да бъдат истинските ценители:

Не беше ти любимец на тълпата,
малцина само тебе съзерцавах с възторг,
поклонници на твоя дивен бог
на красота!

Явно е, че данъкът, който плаща Екатерина Ненчева на индивидуализма, на теориите за „чисто изкуство“, е твърде голям. Индивидуализмът лишава поезията на Ненчева от жизнени сокове, стеснява значително нейния обществен резонанс.

Едно ценно качество на поезията на Екатерина Ненчева, което не бива да се пропуска, е способността ѝ да съчетава душевните си вълнения с природните настроения. Тя има и чисто пейзажни стихотворения, които показват вроден дар да се чувства природата — „Полъхва тих вечерник“, „Едни липите“ и др.

Нужно е да се подчертае обаче, че днес една съвсем малка част от стиховете на Ненчева могат да предизвикат пълноценно поетическо изживяване. Това са около десетина стихотворения, които са белязани с печата на истинското поетическо вдъхновение. Днешният читател ще бъде отблъснат от монотонността в повечето ѝ стихове, от натрапчивия сантиментализъм. В цялата поезия на Екатерина Ненчева се усеща дъхът на албумност, на застоялост. Потопена изцяло в света на своите болки и скърби, нейната поезия е дневник на една съдба, която се върти в кръг. Само там, където поетесата успява да излезе от тоя кръг, се радват непринудени, живи и запомнящи се стихотворения като следното:

Едни липите сребрени — над нас,
склонили спотаено клони, —
те чуха думите, кои тогаз
сърце ти първи път отрони.

И днес самичка, в тъжна самота,
покрай липите ли минавам —

В любовната лирика на Екатерина Ненчева няма кирилхристовската чувствена стихия, не виждаме разломяващата Яворова страст, в нея се улавя една хайневска лекота на чувството, усееща се една тъжна горчивина от живота, една детска смелост, която предизвиква дори смъртта. Днес поезията на Екатерина Ненчева има повече историко-литературно значение. Тя е свидетелство за поетическото освобождаване на българската жена, за една преломна епоха в българското духовно развитие, за която в предговора към съчиненията на Кирил Христов Кр. Куюмджиев пише: „Тръгнала по пътя на капиталистическото развитие, България не можеше да остане със своята родова психика. Нуждите на живота диктуват освобождаване на човешката личност от коравия морал на доосвободенска България. Това е сякаш разпукване на някаква дебела кора, за да избликнат от сърцето неподозирани богатства.“ И ако това разпукване в нашата поезия започна с Кирил Христов, в женската лирика започна с Екатерина Ненчева. За да разберем времето и оценим смелостта на Екатерина Ненчева, ще цитираме думите на майка ѝ след излизането на стихосбирката „Снежинки“: „Господи, господи, вдовишки дъщери, орезилихте мене и себе си! Какво ще кажат хората. . .“ В тия думи сякаш чуваме плача на патриархалното минало пред неясния силует на бъдещето. Утвърждаването на човешката индивидуалност, опознаването на собствения вътрешен мир наблюдаваме и в лириката на Екатерина Ненчева. Трябва да кажем, че в първото двадесетилетие на века, в което твори Екатерина Ненчева, проблемът за отношението към жената е един от главните проблеми на нашия духовен и литературен живот. Ибсеновата Нора от пиесата „Куклен дом“ е кумирът за духовна свобода и нравствена смелост на всяка интелигентна жена. Както пише Пантелей Зарев в „История на българската литература“ (т. 3, с. 743): „Стопява се оная идиличност, в която плува образът на жената в първите разкази на Влайков, Страшимиров, Елин Пелин. У тях тя още чупи затвореността на домашния ярем.“ В по-късните произведения на Страшимиров, Елин Пелин и на следващите писатели и поети жената вече е заела подобаващото ѝ се място, тя вече е господарка на своята съдба. Именно в тоя период творят най-големите имена на българската любовна лирика: Кирил Христов, П. Яворов, Димитър Бояджиев, Димчо Дебелянов. Не е случаен фактът, че Елисавета Багряна се появи след тоя класически период на нашата любовна лирика. Разбира се, постиженията на Екатерина Ненчева в сравнение с останеното от тия поети е твърде скромно. Но тя е истинска духовна рожба на своето време. Ненчева живее с неговите стремления, участва според силите си в поетическото разкрепостяване на българската жена. Нейната поезия е автентичен документ за това. А може би, ако не беше оставила така рано перото, ако не бяха тия трагични стечения в нейния живот, тя щеше да създаде по-съвършени неща. Но едно е безспорно — тя е първата значителна българска поетеса, която предизвиква обществен интерес към своето поетическо творчество.

В нашата поезия Екатерина Ненчева няма името на голяма поетеса, но тя начена пътеката, по която дойдоха след това големите имена на нашата женска лирика. Защото, както пише един от нейните първи критици Александър Балабанов: „... тя си отиде от тоя свят, преди да може да настъпи златната, обилната, зрялата и тежка есен“.

ЕКАТЕРИНА НЕНЧЕВА

Луко Захариев

Не рози
сладкодъхни.
— Туберози
тежкодъхни
цъфтят
по моя път.

Авторката на тия необичайни за нашата поезия стихове е почти неизвестна на днешните читатели. Но в развоя на българската лирика тя има определени заслуги. Тя е първата значителна българска поетеса. Докато името на Елена Мутева се свързва с първите поетически опити на българската жена, Екатерина Ненчева е първата българка, която създава значимо поетическо дело. В женската лирика Екатерина Ненчева извърши това, което при мъжете вече беше направил Кирил Христов. И макар че талантите са неравностойни, тоя факт не омаловажава значението на Екатерина Ненчева като първожрица на женската любовна лирика у нас. Тя първа отмести вековния камък, който потискаше интимния свят на българката, нейната духовна свобода и чувственост. Онова, което беше тайна, което беше оградено с дебелите зидове на традицията, Екатерина Ненчева разкри и показва наяве в своите кратки и непристорени стихотворения. В тях заговори една разкрепостена душа, една езичница, която признава само бога на любовта. А за това се е изисквало голяма смелост и духовна сила. В едно от своите най-хубави стихотворения — „Серенада“ — поетесата изповядва:

Ела, безумец, изтръгни
признание — и с плам
на устните ми прилепни —
и пий нектар оттам.
Ела, безумец, изпъли
безумния си блян,
додето в сладостни мечти
духът ми е пиан.

В горните стихове действително има нещо кирилхристовско в рушенето на вековните прегради. Никоя жена преди Екатерина Ненчева не беше заявявала така открито и дръзко своето право на човешко щастие и обич. В стихотворението „Гледай, друже!“ срещахме пълно отдаване на мига и чувството. За младата поетеса не съществува нищо друго на света освен нейната любов. Тя е готова да отиде с любимия си накрая на земята, без да се бои и без да мисли за бъдещето:

И сами, съвсем сами, в морето,
нека лудо ни вълната понесе!
Все едно за нас, един до друг, където
ни вълната отнесе...

Отхвърлила лицемерието и притворството на еснафския морал, авторката с подкупваща искреност изповядва своите любовни трепети. Тя не се е побояла да посочи дори името на любимия си. Своята първа и единствена стихосбирка — „Снежинки“, 1909 г. — тя е посветила на Иван Харизанов — голямата обич на Ненчева, от която се раждат нейните поетични вълнения.

Трябва да отбележим обаче, че въпреки смелостта на Екатерина Ненчева при разкриването на своя интимен свят тя не надхвърля „свенливия реализъм“ на народната любовна песен, за който говори Пенчо Славейков. Защото тя е българка и чувства любовта като българка. В нейните стихове има някаква девствена чистота, която подкупва. Тя говори за възнемаването на духа, а не за желанията на тялото. Нейната обич е чисто духовно преживяване, в нея няма да открием зов за сетивни наслади, еротични желаниа и помисли. Нейният любим е един единствен и тя не може да го замени с никой. Ето какво е записала в дневника си Екатерина Ненчева на 14 август 1904 г. при изпращането на своята приятелка, жената на артиста Атанас Кирчев, за чужбина: „Тя беше много тъжна. Аз все пак ѝ съчувствувах, макар че ми беше трудно да се поставя на мястото на жена, която се разделя с обичния си мъж, дете и угрижена майка...“ Целият по-нататъшен живот на поетесата е потвърждение на тая мисъл. Ненчева е недостижима в своето любовно чувство, но това, както споменахме, е любов към един единствен. За нея е изключено да каже като Кирил Христов:

Живот, вълнения искам аз, вълнения!

Летете, буйни дни,

летете кат насъне вий пред мене!

Лудейте младини!

Тая вакханалия на чувството, тая жажда за любовни преめждия, тая променливост на желанията, която виждаме в неговите стихотворения „Прости!“, „Тишина“, „Черните очи“, „Химн“ и др., ѝ е непозната. Няма я и виталната неудържимост на Елисавета Багряна. Любовта на Екатерина Ненчева е детска, приглушена, осияна е с ореола на светостта. Само в няколко стихотворения, едно от които („Серенада“) вече цитирахме, има желание за физическа близост с любимия. Ето откъс от друго едно стихотворение:

Загълхна шум, среднощ е —

а образът мил още

не бяга от очи:

с десница ме обвива,

уста в уста ми впива

и трепетен мълча...

Но забележете, и в тия стихове има нещо платоническо. При нея е не самият любим, а неговият образ, който не я напуска и който „за радост и за мъка оставащے веден!“ Поетесата изживява своите любовни блянове насаме със себе си, откъсната от света и хората, в плен на своите натрапливи видения. Първите стихотворения от сборника „Снежинки“ са обхватнати от преклонение, надежда и вяра в любовта — събитието, което единствено осмисля живота на Екатерина Ненчева. Тая вяра е толкова силна, че замества дори и вярата в бога. Любовта ѝ поглъща всичко: „И чувствавам чужд за мене целий свят!“ — възкликва поетесата. Прекъснала връзките с околния свят, забравила и себе си дори, лирическата героиня на Екатерина Ненчева живее изключително с мисълта за онзи, който първи е смутил душата ѝ. Поетесата изповядва с открит глас своята обич. И няма сила, която би могла да победи тая обич. Но и самата тя е безсилна пред нея. Тя е доброволна пленница на любимия, пред когото благоговее. (Докато

при Багряна например любовта е свобода, а не пленничество.) В стиховете на Ненчева няма любовно притворство, няма коварство и гибелни страсти. В цялата ѝ поезия доминира едно чувство — чувството на обреченост пред олтара на любовта. Ненчева е от онези наши поети, които издигнаха изключително високи етични и нравствени еталони в любовната лирика.

Любовта на Екатерина Ненчева не е любов-щастие, а любов-страдание. Много малко са стиховете, в които има безметежно отдаване на мечтата и бляна. По-голямата част от поезията на Екатерина Ненчева изразява горест и болка, самотност и печал. Даже и в ония минути, когато смята, че е постигнала пълното сливане с любимия, съмнението, че все пак едва ли е възможно да бъде разбрана докрай, не я изоставя: „Когато самата аз се не разбирах — тогаз, тогаз дали ме ти разбра?“ Тя заявява, че любовта е изтезание за нея и че е невъзможно да се постигне трайно любовно щастие. Още ранните стихове на Екатерина Ненчева показват, че тя е певец на човешкото страдание. За друг поет следните стихове биха звучали само като поетическа декларация, но за нея те са жизнена съдба и откровение:

Мен майка с клетва ме роди:
да съм докрай игра на бури,
и знай — уви, едната смърт
на мъките ми край ще тури.

На нея „напев плачевен“ пращат ѝ бедите, въздишки разкъсват гърдта ѝ, а душата ѝ изгаря в скръб. Поетесата ни убеждава, че ако тя би могла да стори своя любим честит, би дала душата си на него, ако би могла да озари пътя му, сама би станала на плам. Но нейният живот е „подровен“, тя късно се е явила пред любимия и затова го моли да прости любовния ѝ взор, който е смутил неговото сърце („Да бих те аз честит сторила“). Много характерно за любовната лирика на Ненчева е стихотворението „О пак ли тъй въздишаш и гориш“. В него е цялата поетеса с „до смърт измъчвано сърце“, от което няма покой и което би трябвало да бъде изтръгнато, ако иска да намери мир. В друго стихотворение Екатерина Ненчева моли любимия си да не ѝ праща горещи погледи, да не хаби напразно любовен плам, защото тя не търси вече любов. Лек за нейната душа може да се намери само там, „където има мир навек“ („Недей ме с погледи гори“). А стихотворението „Не давай в монте ръце“ носи за мойте стихове на Хайне „Живота влюбен е в смъртта, а ти — ти в мен!“ Мисълта за смъртта се настанява твърде рано в стиховете на Екатерина Ненчева. Тая мисъл не е била някаква приумица, а едно трагично предчувствие, което дава тон на цялата ѝ лирика:

Грей тъжно бледната луна.
Смразени клюмнали ласта
Под ранната слана...
Веч стине и мечта —
в гръд ледена мъртвей.
... Как тъжно ми се пей!

Горните стихове са неочаквани за нашата поезия. Каква е тая поетеса, която се бои да вземе цветето от любимия, защото ще увехне от нейната горест, и която така спокойно заявява: „И моя труп безжизнен и студен в гроб тъмен тихо ще зарият.“ Още повече, че това не е поза, а истинско страдание, което не се изплаква в стихове.

В повечето от стихотворенията на Екатерина Ненчева обаче има нещо изкуствено и сантиментално, монотонно и равно — това отбелязват още първите ѝ рецензенти. Тия слабости ще подразнят особено съвременния читател. Поезията на Ненчева е доста еднообразна, в нея няма движение, богатство на тонове. Ненчева не познава дълбочината на поетическата страст, бляска на поетиче-

ското слово. В стиховете ѝ няма да намерим изненадваща образност, неочаквани сравнения, запомнящи се метафори. Липсва разнообразие на мотиви и настроения. Често лирическото внушение е безсилно, поетическите образи бледи. Ето да вземем стихотворението „Не знаеш“. С него поетесата иска да ни увери, че любовта е болка и страдание, но не го доказва поетически:

Не знаеш, о, с колко вълнения, бури
покоя в душа ми навеки смути,
но чудни пред мене разтвори лазури,
де трепкат най-чисти, неземни мечти!

Наистина остаряло, познато, без оригинална поетическа идея. А такива стихотворения можем да намерим доста („Край туй поточе с дух унесен“, „Тъгата рано бе покрила“, „Когато с трепет таен срещам“, „Недей, дете, тъгува пак“ и др.). В поезията на Екатерина Ненчева няма стремеж за откривателство, за търсене на нови поетически решения. Нерядко бие на очи остарелият поетически реквизит. В нея шурти „поточе игриво“, поетесата стои с „дух унесен“ и свири с лирата си „тъжна песен“. В тая поезия има много окапали листа, много глухи ален, много помръзнали птички. Луната неизменно „лей сребристи си лъчи“, свидетелка на всички любовни тайни. Четейки стиховете на Екатерина Ненчева, ние сякаш се озоваваме в студена и унила есен, която ни облъхва с печал. Тук няма истински живот, няма светли тонове. Не е случайно и това, че толкова често се срещат думите, нош, мрак, самота. Ето едно стихотворение, без да е подбирано специално:

Ношта със лекий си вуал
забулва тъжни му очи —
и гаснат изпод лекия вуал, в печал
и сетни им лъчи.

Ношта със черний си вуал
забулва милото лице —
и сля се дивно тя със вечната печал
на страдното сърце. . .

В това стихотворение като че всичко е измислено, съчинено и сякаш взето отнякъде. Макар че личи поетическа култура, владее на стиха. Тая „вечна печал“ така напомня „мировата скръб“ на поетите-романтици. Но тук тя е нещо привнесено. Цялото стихотворение е плод не на оригинално поетическо преживяване, а на поетически реминисценции. Изобщо в голяма част от стихотворенията, включени в стихосбирката „Снежинки“, личи търсената литературност, която времето е превърнало в хербарий, в мъртва. И само там, където поетесата просто и непринудено изповядва своите действителни преживявания и чувства, диша завладяващата поезия. Само ония стихотворения, които носят топлината на непретенциозен лиричен дневник, продължават да живеят и да вълнуват.

Необходимо е да се знае на всяка цена, че ако искаме да разберем поезията на Екатерина Ненчева, трябва да познаваме нейния нелесен, драматичен живот. Тогава ще ни стане ясно защо тая чиста и възвишена душа изпълва поезията си с мрачни тонове, а мисълта за смъртта не я напуска.

Екатерина Ненчева е родена през 1885 г. в Троян. Бащата е бил фелдшер, чието семейство се е местело от град в град — Севлиево, Тутракан, Балчик, Плевен, Ловеч, Луковит, Русе, Никопол и др. Тия чести пътувания изострят впечатлителността на малката Екатерина, слагат отпечатък върху нейната крехка душевност. Ето какво пише Владимир Русалиев за бащата Димитър Ненчев Ханчев в книгата си „Мадона в черно“, излязла през 1944 г. „Бащата е бил едър, буен и с лихи жажди и увлечения човек. Той бил горение. Никога през живота си не бил познал спокойствие и тишина и не един път е дирил забрава в мрачните

и димни механи.“ Издънка на стар хайдушки род, той участвува в Руско-турската и Сръбско-българската война, после влиза в македонското революционно движение. Умира при твърде неизяснени обстоятелства в полицейския участък на Никопол през 1902 г. „Майката — Аника Ганчева — е пълна противоположност на бащата — отбелязва Вл. Русалиев. Тя бе нежна и тиха жена, с дълбока и чувствителна душа. От цялото ѝ лице лъхаше благородство, струеше светлина и топлина. Нейният глас галеше. Тя цялата беше една безкрайна майчина ласка. И това странно кръстосване между светлини и сенки, между буря и покой, между тиха съзърцателност и неуголима огнена жажда — всичко това дълбоко се отразява върху характера, върху душата и сърцето и на трите деца.“ Майката-вдовица отглежда с безпримерно себеотрицание своите деца Екатерина, Симеонка (бъдеща артистка) и Страшимир. Но две години след смъртта на Димитър Ханчев петнадесетгодишният Страшимир се самоубива в деня, в който е умрял бащата. Тия две събития преобръщат живота на Екатерина Ненчева, предопределят нейния по-нататъшен скръбен жребий. „Ужасна дата — пише в дневника си тя — най-страшната в живота ми! Толкоз пъти става хващам писалката, но все нямам сила да я държа, да пиша. . . Горчиви сълзи премрежават очите ми и аз плача. Да, аз вечно ще плача. . . Ах, братче, ти изтръгна сърцето ми! Ти ме обезпокои завинаги, ти направи от мен едно жалко същество, което знае само да страда. . .“ (Сякаш някакво проклятие висне над тая фамилия. Дъщерята на Симеонка Ненчева също се самоубива.) След смъртта на братчето си Екатерина Ненчева написва стихотворението „С проклятие към вечните бедни“, в което личи целият трагизъм на нейния бъдещ живот:

. . . Ах, грабна го из моите ръце
земята черна! — там е той, —
и там навек погребях аз сърце,
погребях радост и покой.

През тия невероятно тежки години Екатерина Ненчева носи само черни дрехи, въпреки че е обичала белия цвят и розите. В стихотворението „И рози по-напред на всеки миг“ пише, че нейните рози вече красят „гроб черен“. Всичко това би могло да бъде измислено, както при символистите, но за нещастие то е една трагична действителност. По това време започват да я наричат „Мадона в черно“, което прозвище остава завинаги свързано с името ѝ. И в тия черни дрехи тя е излъчвала неземна хубост. Достатъчно е човек да погледне само ръцете ѝ на някой портрет, за да види каква одухотвореност и благородство е излъчвала тя. Неслучайно са я оприличавали на мадона, слязла от картините на Рафаел. След смъртта на брат си Екатерина Ненчева се усамотява в себе си. Единствената ѝ разговорка са стиховете на Алфред дьо Мюсе, Хайне, Байрон, Шели, Едгар По, Хьолдерлин. Нейният живот заприличва на живота на една друга страдалница в литературата — Емилия Бронте. След като е загубила толкова много, само любовта може да я закрепи на нейния подронен бряг. Но, уви, и тя няма да ѝ върне загубеното, въпреки че любовта към брат си ще прелее в образа на своя любим. Екатерина Ненчева е поетеса с рядко болезнена и изтънчена чувствителност. В това отношение тя прилича на Димитър Бояджиев. Те са много близки и по поетически темперамент, по душевна нагласа, макар че Бояджиев я превъзхожда многократно със своята изключителна дарба. Ето какво пише за Екатерина Ненчева нейният родственик, бъдещият голям поет Веселин Ханчев, който през 1941 г. издава нейните „Избрани стихотворения“ като премия на в. „Литературен глас“ с един проникновен предговор: „Тя винаги е живяла сякаш извън границите на действителността, извън общоприетите човешки отношения, изхабени от дългогодишно употребление. И затова тя не може да приеме любовта на тая действителност, а вечно се блъска и се раздвоява между сърцето си и земния живот. Духът ѝ е така устроен, че не може да се задоволи